

N:o 3.

Ank. till Riksd. kansli den 19 febr. 1896, kl. 12 midd.

*Betänkande, i anledning af väckta motioner om ändring af § 22
i kongl. förordningen den 24 Maj 1895 angående villkoren
för försäljning af bränvin m. m.*

§ 22 i förordningen angående villkoren för försäljning af bränvin m. m.
är af följande lydelse:

1. De afgifter, som enligt denna förordning inflyta för rättigheterna till
minuthandel med eller utskänkning af bränvin, äfvensom den nettovinst på
rörelsen, som bolag i stad enligt § 18 skall afstå, skola på följande sätt
fördelas:

för Stockholms stad:

åtta tiondedelar tillfalla staden, så vida bränvinshandeln är öfverläten
åt bolag; i annat fall erhåller staden sju tiondedelar;
återstoden insättes i statskontoret;

för annan stad, som ej deltagar i landsting:

a) *då bränvinshandeln i staden är öfverläten åt bolag:*

sju tiondedelar tillfalla staden;
en tiondedel tillfaller länets hushållningssällskap;
två tiondedelar insättras i statskontoret;

b) *då bränvinshandel i staden ej är öfverlåten åt bolag:*
sex tiondedelar tillfalla staden;
en tiondedel tillfaller länets hushållningssällskap;
tre tiondedelar insättas i statskontoret;

för stad, som deltagar i landsting:

a) *då bränvinshandeln i staden är öfverlåten åt bolag:*
fem tiondedelar tillfalla staden;
två tiondedelar tillfalla länets landsting;
en tiondedel tillfaller länets hushållningssällskap;
två tiondedelar insättas i statskontoret;

b) *då bränvinshandeln i staden ej är öfverlåten åt bolag:*
fyra tiondedelar tillfalla staden;
två tiondedelar tillfalla länets landsting;
en tiondedel tillfaller länets hushållningssällskap;
tre tiondedelar insättas i statskontoret;

för landsbygdskommunerna:

hela afgiften insättes i vederbörande landskontor, som fördelar densamma med:

sju tiondedelar till länets samtliga landsbygdskommuner efter folkmängden;
två tiondedelar till länets landsting;
en tiondedel till länets hushållningssällskap.

I *köping*, der jemlikt § 11 mom. 2 minuthandel med och utskänkning af bränvin blifvit åt bolag öfverlåten, skola försäljningsavgifterna och vinstmedlen fördelas efter lika grunder, som här ofvan äro bestämda för stad, i hvilken bränvinshandeln är åt bolag öfverlåten.

2. De andelar af i näst föregående moment omförmälda medel, som tillfalla landsting och hushållningssällskap, insättas i vederbörande landskontor. De andelar åter, som ingå till statskontoret, skola genom dettas försorg fördelas på rikets samtliga landstingsområden efter folkmängden, med iakttagande af att folkmängden för hvarje landstingsområde, inom hvilket ligger stad, som ej deltagar i landsting, minskas med samma stads folkmängd. Af det belopp, som efter denna fördelning tillfaller hvarje landstings-

område, ega landstinget och vederbörande hushållningssällskap att uppbära hvarterdera en fjerdedel samt landsbygdskommunerna hälften. Fördelningen mellan dessa senare sker likaledes efter folkmängden.

3. Rörantle användningen af de medel, som genom handeln med bränvin tillflyta städer, köpingar, landsting och hushållningssällskap, skall, der chefen för finansdepartementet sådant fordrar, redogörelse till nämnda departement af vederbörande afgifvas.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 48, yrkar herr *G. Odqvist*, »att Riksdagen behagade besluta, att bränvinsförsäljningsmedlen må hädanefter ingå till staten, samt derifrån, sedan 15 procent afsatts till statsverkets behof, 17 procent afsatts till landstingen, 5 procent till de städer, som ej deltaga i landsting och 13 procent till hushållningssällskapen, skulle återstoden fördelas på *alla* städer och kommuner; allt efter folkmängden».

Herr *J. Anderson* i Tenhult har i en likaledes inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 51, anfört såsom sin uppfattning, att ifrågavarande afgifter eller skatter borde, så länge de funnes till, ingå till statsverket samt af regering och Riksdag användas såsom andra statens inkomster; men att, då städer och andra samhällen, der spirituosaförsäljning egde rum, under flere år haft förmånen att få behålla största delen af försäljningsskatten, då landsting, hushållningssällskap och landsbygds kommuner äfven hade andel deraf, och då derjemte vederbörande i mer eller mindre mån möjligen beräknat att för längre tid vara i åtnjutande af sådana inkomster, man vid förändringen borde gå varsamt till väga och göra indragningar så småningom, alltid dock med stadigt ögonmärke, att efter några års förlopp hela afgiften måtte kunna redovisas till statsverket. I afsigt att beträda en sådan väg föreslår herr *Anderson*, att Riksdagen för sin del måtte besluta, att ofvan intagna § 22 erhåller följande förändrade lydelse:

§ 22.

1. De afgifter, som enligt denna förordning — — fördelas.

För Stockholms stad:

50 procent tillfalla staden, såvida bränvinshandeln är öfverläten åt bolag; i annat fall erhåller staden 40 procent; återstoden insättes i statskontoret;

För annan stad, som ej deltager i landsting:

- a) då bränvinshandeln i staden är öfverlåten åt bolag:
 50 procent tillfalla staden;
 10 procent tillfalla länets hushållningssällskap;
 40 procent insätts i statskontoret;

- b) då bränvinshandeln i staden ej är öfverlåten åt bolag:
 40 procent tillfalla staden;
 10 procent tillfalla länets hushållningssällskap;
 50 procent insätts i statskontoret;

För stad, som deltager i landsting:

- a) då bränvinshandeln i staden är öfverlåten åt bolag:
 40 procent tillfalla staden;
 20 procent tillfalla länets landsting;
 10 procent tillfalla länets hushållningssällskap;
 30 procent insätts i statskontoret;

- b) då bränvinshandeln i staden ej är öfverlåten åt bolag:
 30 procent tillfalla staden;
 20 procent tillfalla länets landsting;
 10 procent tillfalla länets hushållningssällskap;
 40 procent insätts i statskontoret;

För landsbygdskommunerna:

hela afgiften insättes i vederbörande landskontor, som fördelar densamma med:

- 40 procent till länets samtliga landsbygdskommuner efter folkmängden;
 20 procent till länets landsting;
 10 procent till länets hushållningssällskap;
 30 procent ingå till statskontoret.

I köping, der jemlikt § 11 mom. 2 — — öfverlåten.

2. De andelar af i näst föregående moment omförmälda medel, som tillfalla landsting och hushållningssällskap, insätts i vederbörande landskontor. Af de andelar åter, som ingå till statskontoret, skall genom dettas

försorg så stort belopp, som svarar mot 20 procent af afgifterna uti samtliga städer, köpingar och landsbygdskommuner, fördelas på samtliga landsstingsområden efter folkmängden, med iakttagande af att folkmängden för hvarje landstingsområde, inom hvilket ligger stad, som ej deltagar i landsting, minskas med samma stads folkmängd. Af det belopp, som efter denna fördelning tillfaller hvarje landstingsområde, ega landstinget och vederbörande hushållningssällskap att uppbära hvartera en fjerdedel samt landsbygdskommunerna hälften.

Fördelningen mellan dessa senare sker likaledes efter folkmängden.

3. Rörande användningen — — — — afgifvas.

I motion, n:o 163, jemväl inom Andra Kammaren, föreslå herr *G. Jansson* i Krakerud samt 48 andra af kammarens ledamöter, att ifrågasvarande paragraf måtte i nedan angifna delar erhålla följande förändrade lydelse:

»1. De afgifter, som enligt denna förordning inflyta för rättighet till minuthandel med eller utskänkning af bränvin, äfvensom den nettovinst på rörelsen, som bolag i stad enligt 18 § skall afstå, skola från och med år 1897 med en tiondedel årligen indragas till statsverket att för dess behof användas, och skall beloppet för hvarje år ökas med en tiondedel, tills från och med år 1907 de oafkortadt dit inflyta; återstoden skall under tiden på följande sätt fördelas:

För Stockholms stad:

— — — — —
— — — — — af vederbörande afgifvas.»

Herr Odqvist grundar sitt yrkande dels på den orättvisa, som enligt hans förmenande ligger i bränvinsmedlens nuvarande fördelning mellan stads- och landsbygdskommunerna, hvilken icke kunde anses fullt rättvis, då minsta delen tillkomme sist nämnda kommuner, ehuru dessa vore med skatter långt högre betungade än städerna, dels ock derpå, att den nuvarande fördelningen icke verkade godt i moraliskt afseende, då den s. k. bolagsverksamheten och försäljningssättet för öfrigt i allmänhet vore ställda

på affär, hvarigenom konsumtionen ökades i stället för att minskas. Sedan herr Odqvist derpå framställt en jmförelse mellan de belopp, som af försäljningsmedlen 1893—94 tillfallit å ena sidan landskommunerna och å andra sidan landsting, hushållningssällskap samt stadskommuner och köpingar med bolag samt såsom ett efterföljansvärdt exempel framhållit förhållandena i Schweiz, der nettovinsten af bränvinshandteringen, enligt hvad motionären kunnat inhemta, inginge till statskassan, som dock deraf behölle endast en fjerdedel och fördelade öfriga tre fjerdedelar på kantonerna i förhållande till deras folkmängd, erinrar herr Odqvist, att, då det hufvudsakligen vore landsbygden, som genom sin konsumtion åstadkomme den höga inkomsten och äfven finge i sin fattigvård m. m. lida af denna konsumtions menliga följder, kommunerna på landet äfven borde i helt annan skala än hittills få åtnjuta inkomsterna af denna handtering.

Herr Anderson har i sin motion framställt den åsigten, att vår nuvarande lag tilläte eller rent af uppmuntrade en mängd samhällen att, för att bereda sig stora inkomster, söka göra omsättningen af rusdryckerså omfattande och vinstgifvande som möjligt. Särskildt gälde detta städerna, der, om än med aktningvärdä undantag, de styrande på det hela taget syntes hafva all möda ospard att få spirituosa försäljningen sig tillförsäkrad, äfven om folkmängden vore ringa; i hvilket afseende motionären ville framhålla, att, enligt den uppgift motionären erhållit, inom landet 27 städer, hvar och en med mindre folkmängd än 2,000 invånare, deribland 17, som hvar för sig hade mindre än 1,500 invånare, allesammans hade såväl utskänknings- som utminuteringsställen. Samtidigt härmed finnes köpingar, jernvägsstationer, industriella anläggningar samt andra ställen, der folkmängden vore till och med större, utan att dock rusdrycksförsäljning finnes. Då dessa senare derförutan kunde reda sig, så kunde man i sanning hafva anledning fråga, hvarför de samhällen, som kallades städer, i nu antydda fall kunde hafva större behof af spirituosa försäljning än de nyss omnämnda, som saknade stadsprivilegier. Antagligen vore det ej behofvet hos städernas invånare, utan snarare förmånen att få åtnjuta försäljningsskatten och dermed en lätt vunnen inkomst från den omgifvande bygden, som härvid verkade mest bestämmande. Åt samma håll leddes tankarne, om man öfvervägde det ej helt och hållet sällsporda förhållandet, att städerna hade sina krogar och öfriga ställen till försäljning af rusdrycker just vid salutorgen eller andra mera trafikerade platser, der de för berörda drycker kunde vänta så stor omsättning som möjligt, och detta icke minst från den besökande

landtbefolkningen. Den afgift, som erlades för rättighet att få utöfva spirituosa-försäljning, vore ju i sjelfva verket en skatteavgift eller, om man så ville, en bevillning, hvadan det icke kunde vara riktigt, att den, som erlade skatten, skulle, om än mycket ojemnt fördeladt, på en omväg få behålla större delen deraf.

Herr G. Jansson och hans medmotionärer anföra till stöd för sin öfverförmälda motion följande:

»Lagstiftningen angående försäljning af bränvin och dermed jemförliga spirituösa drycker har ända sedan husbehofsbränningen afskaffades ansetts böra gå i sådan riktning, att dessa dryckers bruk genom densamma så mycket som möjligt inskränkes. Man har bemödat sig att göra bränvinet svåråtkomligt och att undanrödja frestelsen för den enskilde att ockra på superiet. I sådant syfte var det som det så kallade göteborgssystemet med dess bolagshandel infördes, hvarigenom innehafvare af rättighet till bränvinsförsäljning förbindas att afstå all egentlig vinst på denna handtering, hvilken vinst deremot, tillika med destadgade försäljningsavgifterna, tillfaller kommunerna, landstingen och hushållningssällskapen. Att kommunerna i synnerhet erhållit sådan förmån, grundar sig uppenbarligen derpå, att, då det omåttliga bruket af spirituosa försvagar och i många fall fullständigt förderfvar sina offers arbetsduglighet och välstånd, detta nödvändigtvis förorsakar samhället många utgifter för fattig- och sjukvård m. m., hvilka utgifter visst icke skulle ställa sig så höga, som nu är händelsen, i fall alla iakttog nykterhetens bud.

Som det emellertid ligger i kommunernas hand att bestämma antalet försäljningsrättigheter, hvar inom sitt område, inställer sig lätt hos deras vederbörande frestelsen att genom upplåtandet af ett större antal sådana rättigheter bereda kommunen en ökad inkomst. Då denna inkomst visst icke är obetydlig — den uppgår ju särskildt hvad hufvudstaden beträffar till nära två millioner kronor årligen — så spelar den i de flesta fall en mycket stor roll. Förlusten i såväl moraliskt som ekonomiskt afseende faller deremot ej så tydligt och omedelbart i ögonen. Ett exempel härpå hafva vi i den för icke länge sedan förekommande krogstriden i en af landets köpingar, der kommunalnämnden ifrigt tillstyrkte upprättandet inom köpingen af ett utminuteringsställe, hufvudsakligen af det skäl, att några tusental kronor derigenom skulle komma samhället till godo, hvilken fördel så tilltalade jemväl de å kommunalstämma röstberättigade, att majoriteten, glömsk af det elände och de ökade utgifter, försäljningen skulle hafva fram-

kallat, biföll den gjorda framställningen. Endast genom en opartisk myndighets ingripande var möjligt att hindra företaget.

Undertecknade äro för sin del lifligt öfvertygade derom, att de inkomster, kommunen erhåller genom bränvinsförsäljning, mer än uppvägas af den skada, superiet vållar och de ökade utgifter, som deraf föranledas.

Vidtoges därför en anordning, hvarigenom de, hvilka hafva att bestämma antalet af försäljningsrättigheter inom ett visst område, icke frestades att taga hänsyn till den möjliga vinsten, utan, som tillbörligt vore, med oförevillad blick endast såge omsorgen om sedlighetens främjande till godo, skulle säkert bättre resultat ur nykterhetens synpunkt uppnås. Antalen försäljningsställen i städerna skulle för framtiden blifva betydligt förminskade, såsom man kan lära bland annat af den omständigheten, att, sedan landskommunerna *icke* hafva direkt inkomst af bränvinsförsäljningen, de allt mer och mer motsätta sig sådan försäljning inom sina områden.

Enligt vår åsigt vore det lämpligt, att de nu stadgade försäljningsavgifterna, äfvensom vinstmedlen, inginge till hela sitt belopp till statsverket. Deras användning skulle då komma att bestämmas af Riksdagen, och möjligen kunde då något dermed göras till förverkligandet af önskemålet att bereda ålderdomsunderstöd åt arbetare, hvilket i sin mån skulle minska utgifterna för en fattigvård, som mångenstädes är för kommunerna öfver höfvan betungande.»

I frågavarande tre motioner innefatta förslag dels derom, att bränvinsförsäljningsavgifterna och bolagens vinstmedel skola antingen till en del eller efter viss tids förlopp helt och hållet indragas till statsverket, dels ock att större andel af berörda avgifter och vinstmedel skall tilldelas landskommunerna, än hvad som enligt nu gällande lag tillkommer dem.

Hvad först beträffar frågan om indragningen till statsverket, hafva förslag i sådant syfte flerfaldiga gånger inom Riksdagen förekommit, hvarvid utskottet städe motsatt sig desamma. Och, såsom utskottet tillförene framhållit, anser utskottet, att den för statens räkning skeende beskattningen af bränvin bör ega rum uteslutande genom tillverkningskatt, alldenstund den skatt, som kunde utkrävas genom indragning af försäljningsavgifter och handelsvinster, skulle, i händelse den toges i anspråk för statens räkning, uppbäras på en onödig omväg, hvarförutom den olikformigt skulle drabba konsumenterna, i det att de, som på grund af ringare ekonomiska förhållanden äro hänvisade att göra sina inköp i mindre quantiteter, få erlægga en jemförelsevis högre skatt än de, som förmå köpa större myckenhet på en gång,

en olikformighet, som endast i anseende till det nuvarande sättet för ordnande af försäljningen och användandet af de derutaf föranledda afgifter och inkomster kan anses berättigad och lämplig. Afgifterna för försäljningen och bolagens vinstmedel böra därför enligt utskottets förmenande, såsom hittills skett, användas för kommunala ändamål såsom en ersättning för kommunernas medverkan vid handelns ordnande och en godtgörelse för de kostnader, som i anledning af varans missbrukande tillskyndas kommunerna för ordningens upprätthållande, ökad fattigvård m. m. Skälen för denna åsigt finnas utförligare angifna i dåvarande statsministerns yttrande till statsrådsprotokollet den 10 januari 1883, hvilket yttrande bevillningsutskottet i föregående betänkanden angående förevarande fråga åberopat, och till hvilket utskottet äfven nu hänvisar. Då härtill kommer, att genom försäljningsavgifternas och vinstmedlens indragning till statsverket en för kommunerna högst afsevärd minskning skulle uppstå i de inkomster, de på grund af hittills varande förhållanden kunnat påräkna, finner utskottet sig böra afstyrka all sådan indragning vare sig delvis eller helt och hållet.

Hvad åter angår frågan om att tilldela landsbygdskommunerna en större andel af ifrågavarande afgifter och vinstmedel, så inhemtas af statistiska uppgifter från finansdepartementets kontroll- och justeringsbyrå, att i medeltal för hvart och ett af de fem försäljningsåren 1889—1894 dessa medel med tillämpning af derom gällande stadganden fördelats så, att deraf tillkommit

Landsting	1,220,585 kr. eller 17,0 procent
Hushållningssällskap	901,702 » » 12,5 »
Stockholms stad	1,286,757 » » 17,0 »
Öfriga städer samt köpingar med bolag	2,858,452 » » 39,8 »
Landsbygdskommuner	854,634 » » 11,0 »
hvarförutom	65,406 » » 0,9 »

åtgått till ersättning för afträdde rättigheter och provisioner m. m.

Det låter sig icke förneka, att den andel af dessa medel, som direkt tillgodokommit landsbygdskommunerna, i jämförelse med stadskommunernas andel är ringa, lika litet som det kan bestridas, att inkomsten af bränvinshandeln i städerna i väsentlig mån ökats derigenom, att bränvinshandeln på landsbygden allt mer och mer minskats. Man får dock icke förbise, att utom den inkomst, som under berörda femårsperiod direkt tillfallit landsbygdskommunerna, landsting och hushållningssällskap uppburit tillsammans 29,5 procent af sammanlagda bränvinsmedlen eller 2,122,287

kronor, som användts till ändamål, af hvilka landsbygdskommunerna hufvudsakligen dragit fördel, samt att de företag, hvartill städerna använda dem tillfallande bränvinsförsäljningsmedel i icke ringa mån komma äfven landsbygden till godo. Derjemte bör det ihågkommas, att de olägenheter och utgifter, som städerna i och för bränvinshandelns skötande ej kunna undgå, ock äro betydande, hvadan det med fog kan sägas, att en del af de städerna på detta sätt tillfallande inkomster åtgår till gäldande af omkostnader, som handeln med bränvin medför. Af dessa förhållanden torde följa, att städernas andel i bränvinsförsäljningsmedlen bör vara större än landsbygdskommunernas. Rätta grunden för fördelningen af dessa medel emellan städer och landsbygd är emellertid svår att afgöra och lärer, i anseende till den stora stridigheten mellan de olika kommunernas intressen, icke kunna nu bestämmas med utsigt att vinna ett mera allmänt godkännande, och det synes utskottet klart, att Riksdagen icke bör våga att i en så viktig och grannliga fråga besluta på förslag af enskild motionär, hvilken icke kan vara i stånd att mot hvarandra våga de många faktorer, som vid frågans lösning måste tagas med i räkningen. Om än röster inom utskottet höjts för att hos regeringen begära ett förslag till annan delningsgrund än den, som nu gäller, så har dock å andra sidan framhållits, att inga omständigheter, såvidt utskottet har sig bekant, genast kräva en ändring i nu ifrågavarande afseende. Utskottet kan fördenskull icke heller beträffande den föreslagna förändringen af sättet för medlens fördelning tillstyrka bifall till motionerna, och har alltså ansett sig för närvarande böra hemställa,

1:o) att herr Odqvists motion icke må af Riksdagen bifallas;

2:o) att herr Andersons motion icke heller må af Riksdagen bifallas; samt

3:o) att herr Janssons m. fl. motion icke heller må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 18 Februari 1896.

På bevillningsutskottets vägnar:

H. CAVALLI.

Reservationer:

af herrar grefve *Klingspor* och *Collander*;

af herrar *S. M. Olsson*, *J. A. Lundström* och *Bruhn*:

»De snart sagdt vid hvarje riksdag återkommande motionerna om ändring af 22 § i kongl. förordningen angående försäljning af bränvin m. m. visa, att den deri stadgade fördelningen af de från bränvinsförsäljningen inflytande afgifter och vinstmedel icke är tillfredsställande. Efter att i en särdeles fullständig motivering hafva framhållit det oberättigade uti att en så stor andel af bränvinsförsäljningsmedlen blifvit tillförsäkrad städerna i jemförelse med den del deraf, som tillföll landtkommunerna, föreslog 1890 års bevillningsutskott en fördelning af nämnda försäljningsmedel, hvarigenom städernas inkomst af bränvinshandeln skulle minskas med $\frac{1}{10}$, der nämnda handel upplåtits åt bolag, och, der så icke var förhållandet, med $\frac{2}{10}$ af de inflytande försäljningsavgifterna och vinstmedlen. De städerna sålunda frångångna beloppen skulle inbetalas till statskontoret för att fördelas efter samma grunder som öfriga dit ingående bränvinsförsäljningsmedel. På de skäl, som af förenämnda års bevillningsutskott blifvit anförda, anse vi den af detsamma föreslagna fördelningen af bränvinsförsäljningsmedlen vara synnerligen beaktansvärd, i följd hvaraf vi icke skulle haft något emot, om utskottets betänkande i hufvudsakliga delar blifvit öfverensstämmande med det af 1890 års bevillningsutskott afgifna, helst vi i likhet med sistnämnda utskott anse, att nykterheten i icke oväsentlig grad skulle hafva främjats genom en sådan fördelning.

Då emellertid inom utskottet ifrågasattes, att Riksdagen skulle i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om ett på fullständig utredning grundadt

förslag till ändrad fördelning af bränvinsförsäljningsmedlen, biträdde vi det derom framställda förslaget, åt hvilket utskottets motivering i viss mån äfven synes gifva stöd; och tillåta oss i öfverensstämmelse dermed föreslå,

att Riksdagen må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af 22 § i kongl. förordningen angående villkoren för försäljning af bränvin m. m., att större andel af bränvinsförsäljningsmedlen må komma landkommunerna till godo, än för närvarande är förhållandet, och nykterheten om möjligt dermed främjas.»

äfvensom särskildt vid *punkten 3:o* af herr *G. Jansson*, som anser, att utskottet bort tillstyrka bifall till den af honom m. fl. väckta motionen.

Herrar af *Burén*, friherre *von Schwerin* och *Dieden* hafva anhållit att få antecknadt, att de icke deltagit i behandlingen af detta betänkande.